

عنوان اثر: پیدایش نظریه جامعه‌شناختی
مؤلف / مترجم: ترنر، جاناتان و ال بیگلی / عبدالعلی لهسایی‌زاده
ناشر / سال نشر: فرهنگ / ۱۳۷۰

معرفی، نقد و بررسی

در سال ۱۳۷۱، عبدالعلی لهسایی‌زاده این کتاب را، که دو تن از صاحب‌نظران برجسته نظریه‌های جامعه‌شناسی نگاشته‌اند، ترجمه کرده و انتشارات فرهنگ آن را در ۳۰۰۰ نسخه با قطعی وزیری به چاپ رسانده است.

این اثر ساختاری منطقی، منسجم و هدفدار دارد. کتاب با مبحثی نظری پیرامون اندیشه اجتماعی و نحوه ساخته شدن نظریه جامعه‌شناختی علمی، که جنبه کلی، اساسی و انتزاعی دارد، آغاز شده، سپس زمینه‌ها و چگونگی شکل‌گیری نظریه جامعه‌شناختی مورد بحث قرار گرفته است. در ادامه، طی سه بخش و بیست و پنج فصل، شکل‌گیری و تکامل سنت فکری جامعه‌شناسی در اروپا و تداوم و تکامل آن در آمریکا بیان شده است و در نهایت، میراث بر جای مانده و چالش‌های پیش روی آن بررسی و ارزیابی شده است.

در هر فصل نیز زمینه‌های فکری و ریشه‌های اندیشمندی و در وهله بعد، آثار و در نهایت مدل‌ها و اصول نظری هر متفکر در یک خط زمانی پیش‌رونده از اوایل قرن نوزدهم تا دهه‌های اولیه قرن بیستم، در یک دوره تقریباً یک‌قرنی بحث که در راستای هدف اصلی کتاب، ساختار مرتبط و منسجمی را به نمایش می‌گذارد.

از جمله سایر آثار مشابه با این کتاب می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- متفکران بزرگ جامعه‌شناسی / راب استونر / مهرداد میردامادی
- زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی / لوئیس کورز / محسن ثلاثی

- مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه‌شناسی ریمون آرون / باقر پرهام
- نظریه اجتماعی کلاسیک یان کرایب / شهناز مسمی پرست

بررسی شکلی

- متن ترجمه از نظر روانی و رسایی بسیار ضعیف و ترجمه در سطحی ابتدایی و با سهل‌انگاری انجام شده است. به طوری که اغلب عبارات کتاب نامفهوم بوده و در مجموع به سختی می‌توان چند صفحه یا حتی چند پاراگراف را به‌درستی درک کرد. برای نمونه، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:
- صفحه ۴۷۸، سطر آخر: «پارتو تصور می‌کرد در مدت این دور کلی، درجه نابرابری منابع به دو قله خواهد رسید»
  - صفحه ۴۹۵: «وی نابرابری و تحرک را به عنوان نیروهایی که پاسخی به، و نتیجه‌ای از، دیالکتیک قدرت، بارآوری، و جهت‌گیری‌های فرهنگی است، می‌دید.»
  - صفحه ۵۵۹، پاراگراف دوم، سطر اول: «این مرحله از عمل به‌سادگی بر تکمیل یک عمل از طریق رفع بی‌تعادلی بین یک ارگانیسم و محیط‌اش، دلالت می‌کند.»
  - صفحه ۲۴۸، پاراگراف اول، سطر اول به بعد: «نمونه آرمانی تاریخی به اهمیت یک مفهوم محدود شونده خالصاً آرمانی است که با کنش و موقعیت واقع به‌منظور تفسیر قطعی اجزای مهم آن، مقایسه و پیمایش می‌شود.»
- قواعد ویرایشی و نگارشی در این اثر، در اغلب موارد، رعایت نشده است و کتاب به ویراستاری ادبی و تخصصی و بلکه به ترجمه مجدد نیاز دارد.
- کیفیت اثر از لحاظ حروف‌نگاری، صفحه‌آرایی، صحافی و طرح جلد ضعیف است. به برای مثال، در صفحه آرایی هیچ عنوانی نباید در پایین صفحه آورده شود مگر آنکه چند سطر زیر آن بیاید، در حالی که به کرات چنین اشکالی در متن مشاهده می‌شود (ر.ک: به ۵۵، ۲۰۲، ۲۳۳، ۲۲۱، ۲۳۷، ۲۲۸، ۵۷۲ و ۵۷۸)
- چنانچه این کتاب، به خوبی ترجمه می‌شد، استادان و دانشجویان مقاطع کارشناسی و کارشناسی‌ارشد می‌توانستند از آن برای منبع اصلی درس «نظریه‌های جامعه‌شناسی (۱)» استفاده نمایند.

بررسی محتوایی

اصطلاحات و مفاهیم تخصصی مشترک و خاص هر متفکر به‌درستی و به طرزى که الگوی کار دیگران می‌تواند باشد، به کار رفته است.

کیفیت معادل‌سازی در این متن بسیار ابتدایی و به‌دلیل نداشتن واژه‌نامه یا برابرنامه انگلیسی آنها، قابل ارزیابی نیست. مترجم محترم در صفحه ۱۳۰، کلمه «واقعی» را در دو معنی کاملاً متضاد به کار برده است و روشن است که در متن اصلی از دو اصطلاح جداگانه استفاده شده است. مثلاً، در یک جمله آمده است: «جوهر ایده‌آلیسم عبارت است از انکار چیزهایی که در دنیای محدود و متناهی هستند... که در نهایت، واقعی هستند.» در عبارات هگل ایده‌آلیسم آن چیز است که محدود نباشد و وجود واقعی هم نداشته باشد. دو سطر پایین‌تر می‌نویسد: «طبق این دیدگاه چیزهایی که به وسیله حواس درک شوند واقعی نیستند...» آنچه که از ظاهر عبارت به نظر می‌رسد، در جمله نخست واقعی به معنای «عینی» و در جمله دوم به معنای «حقیقی» به کار رفته است.

یکی از واژه‌هایی که معمولاً اشتباه به کار برده می‌شود، واژه «عقلایی» است که به اشتباه به جای «عقلانی» (معادل rationality) استفاده می‌شود. در این اثر نیز مکرراً از «عقلایی» به جای عقلانی استفاده شده است (به ویژه، در بحث ماکس وبر مراجعه شود به پاراگراف آخر صفحه ۲۳۰).

نمونه‌هایی از معادل‌گذاری‌ها: تکامل سوپر اورگانیک (ص ۸۵): تشبیه انداموارگی (۹۶): ویژگی‌های تجزیه ساختی (۱۱۵): تصور مافوق نظری (۵۹۴): اصول یگانگی بیمارگونه نظام (۶۱۱).

نویسندگان به اقتضای موضوع و محتوای نظری این کتاب، برای تفهیم ایده‌ها و پیام‌های خود از طرح بحث مقدماتی در ابتدای اثر به نام «تفکر اجتماعی و نظریه جامعه‌شناختی» و نوعی جمع‌بندی مقایسه‌ای و نتیجه‌گیری با ارزش در انتهای آن در قالب دو فصل با عناوین «میراث واقعی و رهیافتی» و «پیدایش دیدگاه‌های نظری نوین» بهره گرفته‌اند. تقریباً چنین روالی در بررسی اندیشه‌ها، آثار و مدل‌ها و اصول نظری هر یک از جامعه‌شناسان مورد مطالعه رعایت شده است. اگر چه، به صراحت از عنوان مقدمه یا جمع‌بندی و نتیجه‌گیری یا تعبیری نظیر آنها استفاده نشده است.

این کتاب، نسبت به اهداف درس «نظریه‌های جامعه‌شناسی (۱)» مقطع کارشناسی بیش از ۹۰٪ و در کارشناسی ارشد ۶۰ تا ۷۰٪ جامعیت دارد. موضوع و محتوای کتاب با عنوان و فهرست اثر کاملاً منطبق است. مطالب اثر مورد بررسی با بخشی از سرفصل درس «نظریه‌های جامعه‌شناسی (۱)» مطابقت می‌کند.

اصل این اثر برای تدریس در درس «نظریه‌های جامعه‌شناسی» یا «بررسی آثار صاحب‌نظران» و دروس مشابه، بعضاً به عنوان منبع اصلی و گاه به عنوان منبع فرعی به دلیل محتوای باارزشش مناسب است.

جنبه نوآورانه اصلی این کتاب، علاوه بر استخراج و بیان ریشه‌های اندیشه جامعه‌شناسان بزرگ و تحلیل آثار آنها، کشف، استخراج و تدوین مدل‌ها و اصول نظری آنان است.

کتاب ساختاری منطقی، منسجم و هدفدار دارد.

در این اثر، بیشتر نوعی جهت‌گیری علمی و آکادمیک برای بررسی تولد، تکامل و تداوم سنت نظریه‌پردازی جامعه‌شناختی و ارزیابی آن دیده می‌شود که بیشتر خصلت بی‌طرفانه، محققانه و نقادانه دارد.

این کتاب اساساً جنبه نظری دارد و به طور مستقیم با سیاست‌های اجرایی یا جهت‌گیری‌های عقیدتی مثبت یا منفی کاری ندارد. به نظر می‌رسد این گونه آثار بیشتر می‌توانند از طریق عمق و گسترش بخشیدن به تفکر ما پیرامون واقعیت اجتماعی مفید و سازنده باشند.

کتاب به خوبی ترجمه نشده، فقط مقدمه‌ای یک صفحه‌ای از سوی مترجم درباره اهمیت کتاب دارد. فاقد معادل‌گذاری دقیق و واژه‌نامه، ذکر معادل‌های انگلیسی، ویرایش ادبی و تخصصی است.

پیشنهادها

متأسفانه این کتاب، که اثری بسیار ارزنده و عمیق در روشن ساختن بن‌مایه‌های تفکر جامعه‌شناسان بزرگ کلاسیک و مدل‌ها و اصول نظری نهفته در آثار آنهاست، به شیوه‌ای نامناسب و خارج از قواعد متون درسی دانشگاهی ترجمه و چاپ شده است که ضرورت دارد این نقیصه با ترجمه مجدد، به ویژه بر اساس آخرین چاپ‌های کتاب مورد بحث، به طرز شایسته مرتفع شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پښتونستان د علومو او انساني مطالعاتو فریښی
پرتال جامع علوم انسانی